

KORISNICI, ARHIVI, LITERATURA ZAGOVOR ZA ISTRAŽIVANJE KORISNIKA ARHIVA U HRVATSKOJ - OSAM GODINA POSLIJE -

Živana Heđbeli *

UDK: 930.253(497.5)

Živana Heđbeli: Korisnici, arhivi, literatura, zagovor za istraživanje korisnika arhiva u Hrvatskoj - osam godina poslije -. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 6/2007, str. 350-358.

Izvirnik v hrvaščini, izvleček v hrvaščini in angleščini, povzetek v angleščini.

Autorica je 1999. g. održala izlaganje *Arhivi, korisnici, literatura: Zagovor za istraživanje korisnika arhiva u Hrvatskoj*. Autorica je 2006. g. od državnih arhiva tražila podatke vezane uz rad čitaonice i davanje gradiva na korištenja. Sustavno istraživanje korisnika arhivskoga gradiva do danas nije provedeno. Autorica i danas zagovara istu stvar - potrebu istraživanja korisnika arhiva, čemu dodaje još jedan apel: poštivanje arhivskih propisa i etičkog kodeksa arhivista.

UDC: 930.253(497.5)

Živana Heđbeli: Users, Archives, Literature: Plead for Archives' Users Research in Croatia - Eight Years Later. Technical and Field Related Problems of Traditional and Electronic Archiving. Conference Proceedings, Maribor 6/2007, pp. 350-358.

Original in Croatian, abstract in Croatian and English, summary in English.

In 1999 the author delivered a lecture entitled *Users, Archives, Literature: Plead for Archives' Users Research in Croatia*. In 2006 the author asked Croatian state archives to provide her with data relevant for work of their users' rooms and consultation of archival records. A systematic research of archives' users has not been conducted yet. Today the author still pleads for the very same thing - there is a need to conduct archives' users research, and adds to it one appeal more - respect for archival legislation and archivists' code of ethics.

„Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; ovo pravo uključuje slobodu mišljenja bez tuđeg mišljenja, a isto tako i traženje, primanje i saopćavanje informacija i ideja bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice.“

Opća deklaracija o ljudskim pravima UN-a, 8.12.1948., čl. 19.

UVOD

Početak prosinca 1999. godine, u Poreču, na 36. savjetovanju Hrvatskog arhivističkog društva (HAD) "Trendovi i istraživački programi u suvremenoj arhivistici", održala sam izlaganje *Arhivi, korisnici, literatura : Zagovor za*

* Mr. sc. Živana Heđbeli, diplomirani historičar i arheolog, arhivist-specijalist, Ured za opće poslove Hrvatskoga sabora i Vlade RH, voditeljica Pismohrane, Markov trg 3, 10000 Zagreb, Hrvatska.

*istraživanje korisnika arhiva u Hrvatskoj*¹. Glavni zaključci rada su: u Republici Hrvatskoj (RH) nije provedeno sustavno istraživanje korisnika arhivskoga gradiva; komunikacija između arhiva i korisnika je monolog arhiva, a ne dijalog s korisnicima²; arhivi moraju iznaći načina da saznaju i saslušaju potrebe korisnika i sukladno tome prilagode svoj rad. U međuvremenu su objavljene, i u RH, europske preporuke o dostupnosti arhivskog gradiva. RH je 2004. g. postala službeni kandidat za članstvo u Europskoj Uniji (EU). Ovaj rad istražuje u kojoj su mjeri preporuke inkorporirane u rad i praksu hrvatskih državnih arhiva. Sustavno istraživanje korisnika arhivskoga gradiva do danas nije provedeno.

PROPISI I PREPORUKE O KORIŠTENJU GRADIVA

U RH uvjete korištenja arhivskoga gradiva uređuje, između ostalog, *Zakon o arhivskom gradivu i arhivama*³. Zakon određuje da pravo na korištenje javnoga arhivskog gradiva imaju svi korisnici pod jednakim uvjetima. Javno arhivsko gradivo u arhivima daje se na korištenje u službene svrhe, za znanstveno istraživanje i u publicističke svrhe, za potrebe nastave, za izložbe i objavljivanje, radi ostvarenja ili zaštite osobnih prava i u druge opravdane svrhe. Javno arhivsko gradivo u pravilu je dostupno za korištenje 30 godina nakon nastanka. Arhivsko je gradivo dostupno za korištenje i prije isteka roka od 30 godina, ako je od nastanka namijenjeno javnosti ili ako to odobri stvaratelj. Arhivsko i registraturno gradivo koje sadrži podatke što se odnose na obranu, međunarodne odnose i na poslove nacionalne sigurnosti, uključujući one za održavanje reda i mira, te na gospodarske interese države, a čijim bi objavljivanjem nastupile štetne posljedice za nacionalnu sigurnost ili nacionalni interes RH, dostupno je za korištenje po isteku od 50 godina od njegova nastanka, ako posebnim propisom nije drukčije određeno. Javno arhivsko gradivo koje se odnosi na osobne podatke (matice, liječnička dokumentacija, osobni dosjei, sudski, porezni, financijski i sl.) dostupno je za korištenje 70 godina nakon svoga nastanka, odnosno 100 godina od rođenja osobe na koju se odnosi. Ovo se arhivsko gradivo može koristiti i prije predviđenoga roka, ako je od nastanka namijenjeno javnosti ili ako na to pristane osoba na koju se ono odnosi, odnosno njezin bračni drug, djeca ili roditelji poslije njezine smrti. Ukoliko znanstveni razlozi zahtijevaju korištenje arhivskoga gradiva prije isteka predviđenoga roka, ravnatelj arhiva može odobriti korištenje toga gradiva iako se nisu stekli navedeni uvjeti, na način i pod uvjetima koji jamče zaštitu javnih probitaka, odnosno privatnosti, prava i probitaka treće osobe, a uz obvezno prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatskog arhivskog vijeća. Na korištenje se u načelu daju snimci arhivskoga gradiva. Iznimno, izvorno arhivsko gradivo može se dati na korištenje ako ne postoje snimci toga gradiva ili ako to zahtijeva znanstvena metoda rada. Korištenje arhivskoga gradiva i obavijesnih pomagala u arhivima besplatno je. Za izradu preslika ili posebne tehničke opreme, arhivu se plaća

---

¹ Tada, 1999. g., HAD izlaganja održana na skupovima u njegovoj organizaciji nije objavljivao u zbornicima, i postojao je „nepisani“ sporazum između HAD-a i Hrv. državnog arhiva da se referati objavljuju u Arhivskom vjesniku, što je uglavnom i rađeno. Dio referata sa ovog i drugih skupova nije objavljen u Arhivskom vjesniku. Moje je izlaganje kasnije, 29. ožujka 2002. g., stavljeno na web stranicu Autorski članci i Internet arhiv Katedre za arhivistiku Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

² Više o dostupnosti i korištenju arhivskog gradiva u RH vidi u: Hedbeli Živana. Položaj, uloga i promjene pismohrana i arhiva kao posljedica širenja elektroničke uprave. magistarski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 21.05.2005., 212 str., mentor prof. dr. sc. Boras Damir, <http://xoomer.alice.it/iias/inglese/works.html>

³ NN 105/1997, 64/2000.

Svi propisi, objavljeni u Narodnim novinama (NN), službenom listu RH, besplatno su dostupni na <http://www.nn.hr>

naknada. Odobrenje za korištenje javnoga arhivskog gradiva daje ravnatelj arhiva. U slučaju odbijanja zahtjeva za korištenje arhivskoga gradiva donosi se rješenje. Žalba na ovo rješenje podnosi se Ministarstvu kulture.

*Pravilnik o korištenju arhivskoga gradiva*⁴ utvrđuje uvjete, način i postupak korištenja javnoga arhivskog gradiva koje se čuva u Hrvatskom državnom arhivu (HDA), područnim državnim arhivima, te arhivima županija, gradova i općina. Korištenjem arhivskoga gradiva smatra se uporaba obavijesnih pomagala o arhivskome gradivu i arhivskog gradiva bez obzira na kojemu je nosaču zapisa sačuvano. U korištenje spada pregled gradiva, prepisivanje, objavljivanje, izlaganje, izrada preslika, posudba i izdavanje ovjerenjenih prijepisa odnosno preslika. Za korištenje arhivskoga gradiva korisnik podnosi pisani zahtjev na posebnom obrascu u koji se obvezno upisuju osobni podaci, podaci o mjestu stanovanja, tema istraživanja odnosno druga svrha korištenja i gradivo koje se traži na korištenje. Odobrenje korištenja gradiva daje ravnatelj arhiva. Odobrenje za korištenje gradiva daje se ako je moguće odmah, a najkasnije u roku tri dana od podnošenja zahtjeva. Korištenje arhivskoga gradiva privremeno se može uskratiti ako je ono oštećeno, ako je u stručnoj obradi ili ako to gradivo već koristi drugi korisnik. Ukoliko znanstveni razlozi zahtijevaju korištenje arhivskoga gradiva prije isteka predviđenoga roka, ravnatelj arhiva može, uz prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatskog arhivskog vijeća, odnosno njegova Povjerenstva za davanje mišljenja o prijevremenoj dostupnosti arhivskog gradiva, odobriti korištenje arhivskoga gradiva. Povjerenstvo se sastoji se od pet članova iz redova članova Hrvatskog arhivskog vijeća, i to ravnatelj HDA, te po jedan član iz Ministarstva obrane, Ministarstva vanjskih poslova, Ministarstva kulture i Ministarstva pravosuđa. Arhivsko gradivo izdaje se na korištenje u čitaonici arhiva. Državni arhivi i ostali javni arhivi obvezni su donijeti Pravilnik o radu čitaonice. Korištenje arhivskoga gradiva i obavijesnih pomagala je besplatno. Za izradu preslika, uporabu posebne tehničke opreme ili najam audiovizualnoga gradiva, arhivu se plaća naknada prema Cjeniku usluga državnih arhiva. Cjenik za sve usluge u arhivima odobrava Ministarstvo kulture godišnje, na prijedlog HDA. Tako odobreni Cjenik vrijedi za sve državne arhive u RH do donošenja novog. Za korisnike nije dopušteno izrađivati preslike obavijesnih pomagala, cjelovitih arhivskih fondova ili zbirke kao ni njihovih većih dijelova. Snimci se u načelu rade iz zaštitnih mikrosnimaka. Mikrosnimci se obvezno izrađuju za svo starije arhivsko gradivo do kraja 18. st., kao i za određene vrste arhivskoga gradiva koje se prilikom umnažanja može oštetiti, kao što su knjige, grafike, planovi, zemljovid, fotografije i slično. Pri izdavanju posebne dozvole za korištenje gradiva kojemu nisu dospjeli rokovi dostupnosti, od korisnika se traži pisana izjava kojom se obvezuje da neće učiniti javnom niti jednu informaciju koja bi mogla povrijediti javni ili privatni probitak, te sam snosi svu zakonsku i materijalnu odgovornost u slučaju spora. Korisnik je obvezan u svojim radovima ili napisima u kojima kao izvor koristi arhivsko gradivo, pravilno navesti naziv arhiva, arhivskoga fonda ili zbirke i oznaku arhivske jedinice korištenoga gradiva. Za objavljivanje arhivskoga gradiva korisnik je obvezan pisano zatražiti posebno odobrenje ravnatelja arhiva. Korisnik je obvezan dostaviti knjižnici arhiva čijim se gradivom koristio po jedan primjerak svoga stručnoga ili znanstvenoga rada, odnosno knjige nastale na temelju korištenoga arhivskoga gradiva.

13. srpnja 200. g. Odbor Ministara Vijeća Europe prihvatio je preporuku br. R 13 (2000) državama članicama, o europskoj politici dostupnosti arhivskoga gradiva. Ova, i druge relevantne preporuke, određuju da je dostupnost javnoga arhivskoga gradiva

---

⁴ NN 67/1999.

pravo; da je korištenje arhivskoga gradiva i obavijesnih pomagala dio djelatnosti javne arhivske službe i zbog toga treba biti besplatno; da je sve državljane EU potrebno tretirati ravnopravno prilikom korištenja građe; da čitaonice arhiva moraju biti otvorene najmanje 40 sati u tjednu, da načelno uporaba gradiva ne smije biti ograničena na definiran broj dokumenata; da svaka država članica mora izraditi dvojezične upute za korisnike građe; da obavijesna pomagala moraju sadržavati informacije o kompletnom arhivskom gradivu, uključujući ono, za koje je propisano ograničenje ...⁵

Vlada RH je već 15. veljače 2001. g. donijela niz zaključaka kojima je obvezala sva ministarstva i državne upravne organizacije da bez odgode pristupe pripremama za promjene zakonodavstva koje će RH biti dužna uskladiti s *acquis communautaireom*, te da u izradi novih zakona u najvećoj mogućoj mjeri uzimaju u obzir odredbe *acquis communautairea*. 18. lipnja 2004. g. Europsko vijeće je promaknulo RH u službenog kandidata za članstvo u EU.⁶

RAD ČITAONICA DRŽAVNIH ARHIVA

22. studenoga 2006. g. na svih sam 14 državnih arhiva u RH⁷ poslala dopis u kojem sam tražila određene podatke vezane uz rad čitaonice i davanje gradiva na korištenja. Vrlo sam brzo dobila odgovore od 9 arhiva, na 5 sam arhiva poslala ponovni zahtjev, na koji je odgovorilo 4 arhiva, a jedan mi arhiv, do dana slanja referata organizatorima skupa, nije odgovorio.

1. RADNO VRIJEME ČITAONICE

Koliko je sati dnevno i tjedno čitaonica otvorena za korisnike, radi li radnim danom poslijepodne, subotom i/ili nedjeljom

Čitaonice 8 arhiva rade radnim danom, od ponedjeljka do petka. Od ovih 9 čitaonica samo jedna radi punih 40 sati, jedna radi 25 sati, četiri ih rade 30 sati, jedna radi 32,5 sati, jedna 35 sati, a jedna 37,5 sati tjedno.

Dvije čitaonice jedan radni dan u tjednu rade do 18,00 sati, ukupno 28 odnosno 30 sati tjedno.

Jedna čitaonica radi i subotom, ukupno 25,5 sati tjedno.

HDA, središnja i matična arhivska ustanova u RH, na ovo je pitanje odgovorio: „Čitaonica HDA otvorena je radnim danom prijepodne i dijelom popodne ukupno dnevno 7,5 sati, odnosno tjedno 37,5 sati.“⁸ Na web stranici HDA⁹ piše: „Čitaonice su otvorene svakog radnog dana, ponedjeljak - četvrtak od 8,15 do 15,45, petak od 18,15 do 14,00.“ Iz razgovora s korisnicima i djelatnicima HDA razvidno je da

---

⁵ O europskim propisima o arhivskom gradivu u više je navrata pisala mr. sc. Zdenka Semlič Rajh, vidi npr. Semlič Rajh Z., *Zakonska ureditev dostopa do arhivskega gradiva*. Atlanti br. 1-2, 2006., str. 219-238. Hrvatski prijevod Preporuke R 13 (2000) objavljen je u *Zaštita osobnih podataka i dostupnost informacija : preporuke Vijeća Europe*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2002.

⁶ Vidi Hedbeli Živana. *Institucije državne uprave Republike Hrvatske od 1990. do 2004. godine, doktorska disertacija*. Zagreb : Filozofski fakultet, 20.1.2007, 469 str., mentor prof. dr. sc. Boras Damir.

⁷ Državni arhivi u Šibeniku i Vukovaru osnovani su nakon ovog datuma.

⁸ Akt HDA naslovljen na ŽH, klasa UP/I-034-02/06-03/02, urbroj; 565-18-07-3, od 12. siječnja 2007.

⁹ <http://www.arhiv.hr/hr/koristenje/fs-ovi/opci-podaci.htm>

čitaonica petkom radi do 14,00 sati, te se može zaključiti da čitaonica HDA stvarno radi 35 sati i 45 minuta tjedno.

2. KORIŠTENJE ARHIVSKOG GRADIVA I OBAVIJESNIH POMAGALA

Jesu li obavijesna pomagala, o svakom fondu/zbirci pohranjenom u Arhivu, potpuno dostupna svakom i svim korisnicima, i ukoliko ne, koje su i kakve iznimke

8 arhiva navodi kako su sva obavijesna pomagala dostupna svim korisnicima.

4 arhiva navodi kako su svim korisnicima dostupna pomagala za sređene i popisane fondove/zbirke, odnosno za fondove/zbirke za koje su obavijesna pomagala izrađena.

Jedan arhiv navodi kako su korisnicima dostupna gotova sva obavijesna pomagala, uz vrlo rijetke iznimke kada bi i sam uvod¹⁰ u obavijesno pomagalo mogao dovesti do povrede privatnosti ili tajnosti podataka.

Sadrže li obavijesna pomagala za svaki pojedinačni fond/zbirku i podatke o gradivu koje još nije dostupno zbog raznih razloga (npr. zaštite privatnosti, javnih probitaka, nacionalne sigurnosti...)

Pet arhiva navodi kako njihova obavijesna pomagala sadrže podatke o gradivu koje još nije dostupno.

Kod četiri arhiva obavijesna pomagala sadrže podatke o gradivu koje još nije dostupno, ukoliko se radi o nekim fondovima/zbirkama; o obavijesnim pomagalima izrađenim sukladno normi ISAD(G); o obavijesnim pomagalima izrađenim nakon 2003. g.; ili o obavijesnim pomagalima gdje je opis gradiva izvršen do takve razine da zahvaća i elemente podataka koji mogu sadržavati povjerljive podatke.

Kod tri arhiva obavijesna pomagala ne sadrže ove podatke.

Jedan arhiv nije odgovorio na ovo pitanje.

Jesu li obavijesna pomagala dostupna on-line. Ukoliko da, da li su dostupna sva obavijesna pomagala ili samo ona koja se odnose na određene fondove/zbirke. Ukoliko su on-line dostupna samo obavijesna pomagala određenih fondova/zbirka po kojem su kriteriju ti fondovi/zbirke odabrani (npr. fondovi/zbirke koje korisnici najviše traže...)

Kod 10 arhiva obavijesna pomagala nisu dostupna on-line.

Kod 3 arhiva obavijesna pomagala za pojedini fond/zbirku također nisu dostupna on-line, ali je on-line dostupan: opis na razini fonda u registru fondova RH; samo osnovni podaci o nekim od najznačajnijih fondova; osnovni podaci o fondovima/zbirkama prema strukturi podataka za pregled fondova i zbirku u RH.

Jesu li upute za korisnike gradiva dvojezične

1 arhiva ima višejezične upute.

Kod ostalih (12 arhiva) upute nisu dvojezične, ali u dva se arhiva korisnicima, po potrebi, pružaju informacije na engleskom, mađarskom, talijanskom i njemačkom jeziku.

---

¹⁰ U relevantnom dopisu doslovce stoji „uvod“.

Da li je određen rok u kojem se korisniku odobrava, ili ne, zahtjev za korištenje gradiva, i ako da, na koliko dana od podnošenja zahtjeva je taj rok najkasnije određen

6 arhiva navodi kako se zahtjev odobrava isti dan, a najkasnije u roku od 3 dana.

1 arhiv navodi kako se zahtjev se odobrava isti dan, a najkasnije u roku od 2 dana.

2 arhiva navode kako se zahtjev se odobrava isti dan, a najkasnije u roku od 24 sata.

1 arhiv navodi da se u načelu zahtjev odobrava odmah.

Kod 3 arhiva rok za odobrenje korištenja nije utvrđen.

Je li korištenje arhivskoga gradiva i obavijesnih pomagala u Čitaonici besplatno ili korisnici moraju platiti naknadu u bilo kom obliku (npr. članske iskaznice, jednokratne naknade...)

12 arhiva navodi da je korištenje besplatno.

HDA je dao slijedeći odgovor: "Korištenje arhivskog gradiva i obavijesnih pomagala u Čitaonici su besplatni. Korisnici također plaćaju člansku iskaznicu, što nije naknada za korištenje gradiva (jer je naknada formirana na bazi pokriva materijalnih troškova) već je funkciji praćenja podataka o korisniku i korištenju gradiva."¹¹ Na web stranici HDA stoji¹²: „Obavještavamo Vas o novostima vezanim za prijavu korisnika za rad u Velikoj čitaonici HDA koji se počinje primjenjivati od 1. siječnja 2006. godine. Korisnik se pri prvom dolasku u Veliku čitaonicu HDA prijavljuje kao i dosad u Korisničkoj službi. Prijavnica se ispunjava za svaku temu, a vrijedi jednu godinu od dana upisa, kao dozvola za korištenje arhivskoga i knjižnoga gradiva. Na temelju popunjene Prijavnice izdaju se korisničke identifikacijske iskaznice/kartice. ... Korisnik je dužan ID karticom registrirati svoj ulazak i odlazak u zgradu HDA na Marulićevom trgu 21 na porti. U Velikoj čitaonici korisnik je dužan iskaznicu predložiti dežurnim djelatnicima radi evidencije ulaska i izlaska.“ Mjesečna ID kartica stoji 40,00 kn i s njom korisnik ima pravo bez naknade na izradu 15 fotokopija mjesečno. Godišnja ID kartica stoji 100,00 kn i s njom korisnik ima pravo bez naknade na izradu 30 fotokopija godišnje.

Nejasno je što zapravo plaćaju korisnici u HDA, te zašto funkciju *praćenja podataka o korisniku i korištenju gradiva* (podatak koji je potreban HDA a ne korisnicima) plaćaju korisnici.

Naplaćuju li se korisnicima usluge izrade preslika i kopija gradiva. Ukoliko da, koliko košta izrada 1 fotokopije spisa veličine A4¹³

Svih 13 arhiv naplaćuje korisnicima usluge fotokopiranja.

1 arhiv 1 fotokopiju spisa veličine A4 naplaćuje 05,00 kune.

---

¹¹ Akt HDA naslovljen na ŽH, klasa UP/I-034-02/06-03/02, urbroj; 565-18-07-3, od 12. siječnja 2007.

¹² <http://www.arhiv.hr/hr/koristenje/fs-ovi/registracija.htm>, 31.01.2007.

¹³ Prema tečajnoj listi Hrvatske narodne banke (srednji tečaj na dan 1.02.2007.) za 1 euro treba dati 7,373175 kune. 5 kuna je 0,6781 eura.

1 arhiv 1 fotokopiju spisa veličine A4 naplaćuje 05,00 kune, no to nije konačna cijena.

4 arhiva 1 fotokopiju spisa veličine A4 naplaćuju 1,00 kunu.

5 arhiva 1 fotokopiju spisa veličine A4 naplaćuju 2,00 kune.

2 arhiva 1 fotokopiju spisa veličine A4 naplaćuju 5,00 kuna.

Postoji li ograničenje broja dokumenata / tehničkih jedinica koje korisnik može dobiti na uvid u jednom danu, u ukoliko da, koliko je to dokumenata / tehničkih jedinica

9 arhiva ograničava broj dokumenata / tehničkih jedinica koje korisnik može dobiti na uvid u jednom danu. Ograničenja su: 5 arhivskih jedinica, 5 arhivskih jedinica, ne računajući registraturna pomagala; 3 mikrofilmska snimka¹⁴ ili 4 arhivske kutije/svežnja/knjige ne računajući obavijesna i registratura pomagala; 4 arhivske jedinice; 6 svežnjeva odnosno 8 izlučenih isprava¹⁵; 3 mikrofilmska svitka, 3 arhivske kutije/svežnja i 3 knjige ne računajući obavijesna i registraturna pomagala; od 10 - 20 komada / tehničkih jedinica; 3 arhivske jedinice (knjiga, kutija, svežnjeva); 2 arhivske kutije.

1 arhiv navodi kako ograničenje u praksi ne postoji, mada je određeno pravilnikom.

2 arhiva ne ograničavaju broj dokumenata / tehničkih jedinica koje korisnik može dobiti na uvid u jednom danu.

Postoji li ograničenje izrade broja kopija i preslika po fondu/zbirci i korisniku, i ukoliko da, koliki je taj broj

3 arhiva je odgovorilo da postoji ograničenje izrade broja kopija i preslika po fondu/zbirci i korisniku. Ograničenja su: 100 kopija na mjesec; 20 kopija u jednom danu odmah nakon narudžbe tj. maksimalno 500 u roku od 15 dana; smije se kopirati 1/3 gradiva koje se koristi.

1 arhiv navodi kako izradu preslika, te i njihovu količinu, odobrava ravnatelj za svaki zahtjev posebno.

1 arhiv navodi da ograničenje postoji, ali nije navedeno kakvo.

Kod 5 arhiva nema ograničenje izrade broja kopija i preslika po fondu/zbirci i korisniku.

1 arhiv nije odgovorio na ovo pitanje već se pozvao na svoj Pravilnik o radu čitaonice koji nije dostupan on-line.

2 arhiva nisu odgovorila na ovo pitanje.

Da li je određen rok u kojem se korisniku, po odobrenja zahtjeva, gradivo izdaje na korištenje, i ukoliko da, na koliko dana od odobrenja zahtjeva je taj rok najkasnije određen

2 arhiva, u načelu, gradivo izdaju na korištenje isti dan.

1 arhiv gradivo izdaje u načelu odmah, a najkasnije u roku od 1 dana

---

¹⁴ U relevantnom dopisu doslovce stoji „mikrofilmska snimka“.

¹⁵ U relevantnom dopisu doslovce stoji „izlučenih isprava“.

2 arhiva gradivo izdaju na korištenje 1 dan nakon naručivanja gradiva.

1 arhiv gradivo u pravilu izdaje na korištenje trećeg dana nakon odobrenja zahtjeva.

4 arhiva gradivo po mogućnosti izdaju odmah, a ako ne najkasnije u roku od 3 dana do dana odobrenja zahtjeva (npr. ako je gradivo pohranjeno u dislociranim spremištima).

1 arhiv gradivo izdaje na korištenje u pravilu treći dan nakon odobrenja zahtjeva, a najkasnije za 5 dana.

1 arhiv gradivo u načelu izdaje odmah, najkasnije slijedećeg dana, a gradivo koje se nalazi u dislociranim spremištima najkasnije u roku od 5 dana.

1 arhiv nema određeni krajnji rok, no u pravilu se termin korištenja dogovara s korisnikom u najkraćem mogućem roku.

3. PRAVILNIK O RADU ČITAONICE

da li je donesen pravilnik o radu Čitaonice, i ako da, koje godine

12 je arhiva donijelo pravilnike. Raspon godina donošenja pravilnika ide od 1995. do 2006. godine.

1 arhiv nije odgovorio na ovo pitanje.

ZAKLJUČAK

Pretpostavka ostvarivanje prava na sloboda mišljenja i izražavanja, odnosno traženje, primanje i saopćavanje informacija i ideja, su sređeni i dostupni arhivi. Dostupnost arhiva uključuje čistu fizičku dostojnost gradiva, što počinje radnim vremenom čitaonica arhiva. Iz odgovora koje su mi uputili državni arhivi RH vidljivo je da većina arhiva radi radnim danom, od ponedjeljka do petka, najkasnije do 16,00 sati, dakle u isto vrijeme kada radi i veći dio građana, te je zaposlenim građanima korištenje gradiva, u privatne svrhe, praktički moguće jedino ukoliko koriste svoj godišnji odmor ili ako su na bolovanju. Samo tri arhiva rade jedan radni dan u tjednu do 18,00 sati, odnosno subotom. HDA u svom službenom komuniciranju i na web stranici navodi različite podatke. Ni jedna arhiv ne radi više od 40 sati tjedno, a samo jedan arhiv radi 40 sati. Pretpostavljivo je kako bi arhivi teško dobiti proračunska sredstva za zaposlenje dodatnog osoblja koje bi omogućilo rad čitaonica 12 sati dnevno, i subotom (nedjeljom). Nejasno je zašto arhivi barem dva dana u tjednu ne rade od 12,00 do 20,00 sati, što znači kako bi uz sadašnji broj djelatnika arhiva, građani koji su zaposleni ipak mogli, nakon svog radnog vremena, biti korisnici arhiva. Ukoliko je takav rad arhivima problem, drugo bi rješenje bilo da su, barem obavijesna pomagala o fondovima/zbirkama, ako ne već i gradivo, dostupna on-line. No, nema ni toga. Besplatno korištenje gradiva se deklarativno navodi, ali stvarnost je - barem u jednom arhivu - nešto sasvim različito. Cijene fotokopiranja u arhivima izuzetno variraju iako *Pravilnik o korištenju arhivskoga gradiva* propisuje Cjenik usluga državnih arhiva, kao što određuje i rok za izdavanje odobrenje za korištenje gradiva. Uporaba gradiva se ograničava na definiran broj dokumenata; dvojezične upute za korisnike ne postoje, osim u jednom arhivu. Korisnici gradiva jako teško u istom danu mogu dobiti odobrenje za korištenje gradiva i samo gradivo na korištenje. Neki arhivi dio odnosa prema korisnicima nisu odredili (npr. ravnatelj odobrava svaki

zahtjev posebno, ili se termin korištenja dogovara s korisnikom), što otvara mogućnost nejednakog tretmana korisnika¹⁶.

Pristigli odgovori arhiva dovoljno govore sami po sebi. Ovaj rad ne ulazi u analizu odgovora, jer takva analiza zahtijeva, ako ništa drugo a ono barem traženje dodatnih pojašnjenja od arhiva. Smatram da analizu odgovora, jednako kao i usporedbu stvarnog stanja (rada čitaonica i odnosa prema korisnicima) s obvezama koje su arhivima propisane relevantnim republičkim zakonima i provedbenim propisima, trebaju uraditi tijela nadležna za rad arhiva - Ministarstvo kulture i Hrvatsko arhivsko vijeće. Usporedba stvarnog stanja s europskim preporukama o dostupnosti arhivskoga gradiva i odnosu prema korisnicima se u ovom trenutku čini bespredmetnim, kao i rasprava o tome koliko arhivi poštuju odredbe etičkog kodeksa arhivista i Opće deklaracije o ljudskim pravima.

Sustavno istraživanje korisnika arhivskoga gradiva do danas nije provedeno. I danas, osam godina nakon svog prvog referata na ovu temu, zagovaram istu stvar - potrebu istraživanja korisnika arhiva u Hrvatskoj, čemu dodajem još jedan apel: poštuju arhivske propise i etički kodeks arhivista.

SUMMARY

USERS, ARCHIVES, LITERATURE: PLEAD FOR ARCHIVES' USERS RESEARCH IN CROATIA - EIGHT YEARS LATER

In 1999 I delivered my first work on archives and users issue. The main conclusion of that work was that in Croatia a systematic research of archives' users has not been conducted. In the meantime, European recommendations on access to archives are published, also in the Republic of Croatia. Law on archival records and archives and Regulations on consulting of archival records determine conditions of consulting archival records in the Republic of Croatia. By the end of 2006 I have asked Croatian state archives to give me selected data relevant for the working hours of their users' rooms, consultation of archival records and finding aids, and their regulations on users' rooms. Received answers sufficiently speak for themselves. It is obvious that employed citizens of the Republic of Croatia really can use archival records for their private purposes, only if they are using sick-leave or vacation. Majority of archives has not put its finding-aids on-line, consultation of records is limited by a defined number of documents, bilingual users instructions do not exist ect. It is very difficultly for the archives' users to obtain permission for archives' consultation and consult the records in the same day. A systematic research of archives' users has not been conducted yet. Today, eight years after my first work on this issue, I still plead for the very same thing - there is a need to conduct archives' users research in Croatia, and add to it one appeal more - archival legislation and archivists' code of ethics should be respected.

---

¹⁶ Vidi Puhovski, Ž. *Profesionalna etika?*, *Večernji list*, 18.11.2006, str. 29, i Hedbeli, Ž. *Arhivi, korupcija i mobbing*. *Atlanti*, 1-2 / 2005 (publikacija je izdana u obliku CD-e roma i nema paginaciju stranica).